

فرد، جامعه و نگهداشت ساحل

پژوهشگر: آرتین رادمتین

بِسْمِ اللَّهِ

فرد، جامعه و نگهداشت ساحل

پژوهشگر

آرتین رادمتین

معلم راهنما

محمد ارجمند

مؤسسه آموزشی فرهنگی واله

سال تحصیلی ۱۳۹۹-۰۰

چکیده

سواحل به دلیل داشتن پتانسیل‌های فراوان و منابع سرشار خدادادی، همواره مناطقی جذاب برای سکونت و انجام فعالیت‌های صنعتی، تجاری، بازرگانی و... بوده‌اند. امروزه، سواحل دریا مکانی مناسب برای گردشگری (اکوتوریسم) به‌شمار می‌روند.

یکی از نگرانی‌ها یا مشکلاتی که جامعه‌ی کنونی بشر با آن دست به‌گریبان است، برقراری تعادل بین حفظ سلامتی محیط زیست ساحلی و فعالیت‌های روبه‌رشد و وسیع صنایع ساحلی و فراساحلی با هدف توسعه‌ی پایدار است. عدم توجه به این مسئله چه بسا منافع کوتاه مدت ناشی از سودهای اقتصادی این فعالیت‌ها را تحت تأثیر ضررهای بلند مدت و جبران ناپذیر قرار دهد. متأسفانه بعضی اوقات، محیط زیست ساحلی و دریایی با وضعیتی روبه‌رو می‌شود که زندگی موجودات زنده در این زیست‌بوم با ارزش را تهدید می‌کند.

مقدمه

عوامل مؤثر بر تخریب نواحی ساحلی را می‌توان به دو گروه اصلی طبیعی و مصنوعی تقسیم کرد. آنچه توسط عوامل یا دلایل طبیعی اتفاق می‌افتد چنانچه با دخالت‌های انسانی همراه نگردد، قابل ترمیم و جبران است. به بیان دیگر، هر محیط طبیعی این قابلیت را دارد تا از طریق مکانیسم خودترمیمی، تغییرات منفی یا نامطلوب اتفاق افتاده در وضعیت خود را کنترل کرده، کاهش دهد. در نقطه‌ی مقابل، عوامل انسانی قرار دارد که در بیشتر مواقع از توان پذیرش محیط بیرون است و نتیجه‌ی آن، غیر از تخریب نخواهد بود.

باید دانست که هر چیزی از جمله دریا، رودخانه، زمین، ملک، مسکن، انسان و غیره دارای حریم است که این حریم حرمت دارد و ورود به آن ممنوع است. حریم در تعریف حقوقی آن، دربردارنده‌ی مفهوم ممنوعیت و محدودیت است. حریم دریا و اراضی ساحلی نیز حق مسلم دریا و طبیعت است که باید در حفظ و مراقبت از آن جدیت عملی داشت. با این حال، آنچه در واقعیت میدانی مشاهده می‌شود آن است که این حریم نه تنها چندان مورد توجه قرار نگرفته است بلکه به شدت تحت فشار ناشی از زیاده‌خواهی قرار دارد.

در روزگار کنونی، ساخت و سازهای مجاز و غیرمجاز در سواحل جنوبی کشور به مانند سواحل شمالی، رواج زیادی یافته است، با این تفاوت که در سواحل خلیج فارس و عمان، ویلاسازی طرفدار چندانی ندارد، اما اجرای طرح‌های تجاری، اقتصادی و صنعتی به عاملی برای تهدید و تخریب این سواحل تبدیل شده است. خشکاندن آب دریا برای ساخت پاساژ نمونه‌ای از این طرح‌هاست که در استان هرمزگان رایج شده است.

به‌طور کلی، عوامل انسانی مؤثر بر تخریب اراضی ساحلی عبارتند از:

- * تخریب ساحل در اثر ساخت‌وسازهای بی‌رویه
- * فعالیت‌های مرتبط با نفت و گاز
- * فعالیت‌های صنعتی
- * تخلیه‌ی فاضلاب شهری و صنعتی
- * تخلیه‌ی زباله‌ها و ضایعات
- * ایجاد جزیره‌های مصنوعی گردشگری
- * فعالیت‌های بندرگاهی
- * فعالیت‌های کشاورزی

بر همین اساس، سازمان بنادر و دریانوردی به استناد قانون بند ۲۲ ماده‌ی ۳ آیین‌نامه‌ی سازمان، مصوب مجلسین ۱۳۴۸ (الف) و تبصره‌ی الحاقی مصوب مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۷ (ب) مرجع اعلام موافقت اولیه با موارد ذیل شده است تا بر هر گونه دخل و تصرف افراد (حقیقی یا حقوقی) نظارت داشته باشد: احداث طرح مورد نظر، صدور مجوز تأسیس و ساخت و مجوز بهره‌برداری از سازه‌ها، تأسیسات و تجهیزات دریایی به متقاضیان حقیقی و حقوقی بر اساس نوع کاربری (تجاری- نفتی، تفریحی، مسافری، صیادی، صنعتی و تأسیساتی).

مسئله‌ی تحقیق

منظور از یک محیط زیست دریایی سالم چیست و چه مؤلفه‌هایی دارد؟ رابطه‌ی بین سلامت محیط زیست دریایی و سواحل ایمن چگونه است؟ نقش فرد و جامعه در این رابطه چیست؟

آنچه روشن است این که سواحل و محیط زیست دریایی ارتباطی مستقیم و بدون واسطه با یکدیگر دارند و هر گونه تغییر یا دخل و تصرف در یکی از این دو، بدون تردید آن دیگری را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد.

آلودگی دریایی و تخریب زمین‌های ساحلی به دلیل فعالیت‌ها و دخالت‌های انسانی، موضوعی نیست که به‌سادگی بتوان از کنار آن گذر کرد. از دست رفتن زیست‌بوم ارزشمند ساحلی، اتفاقی غیرقابل جبران است که جلوگیری از این اتفاق، بیش از هر چیزی بر مشارکت مردمی و مداخله‌ی هدفمند جوامع محلی تأکید دارد.

شناخت وضعیت موجود

ساخت و سازها در سواحل جنوبی کشور طی سالیان گذشته و در سایه‌ی نبود متولی مشخص گسترش یافته است که این سواحل از نظر محیط زیستی (به دلیل وجود آبزیان متنوع، مرجان‌ها، جلبک‌ها و جنگل‌های حرا)، وجود منابع نفت و گاز و

سطح مناسب دریا برای تردد خطوط کشتیرانی دارای اهمیت بسزایی است و این تصرف‌های بی‌رویه و غیرقانونی می‌تواند آسیب‌های فراوانی به دنبال داشته باشد.

به نظر می‌رسد قدرت سرمایه‌داران این میدان از بسیاری نهادها و مسؤولان فراتر است. بیش از چهل و دو درصد از شهرهای هرمزگان یعنی هفده شهر این استان از جمله بندرعباس در محدوده‌ی ساحل قرار دارند که وجود این شهرها توجه به حریم دریا و حفظ و صیانت از آن را هم به لحاظ محیط زیستی و هم از جنبه‌ی منظر شهری دارای اهمیت کرده است. این گونه ساخت و سازها که با مجوزهای قانونی یا بدون مجوز در حریم دریا و اراضی ساحلی اتفاق می‌افتد موجب زشتی چهره-ی ساحل و طبیعت زیبای دریا و همچنین محرومیت مردم از نعمت خدادادی ساحل و دریا می‌شود. از سوی دیگر، باید توجه

داشت دریا نمی‌تواند تشخیص دهد که این ساخت و سازها قانونی بوده یا غیرقانونی و با یک سونامی و طغیان، تمامی این ساخت و سازها نابود شده، خسارت‌های جانی و مالی جبران ناپذیری بر آن‌ها تحمیل می‌شود.

از سوی دیگر، بسیاری از مداخله‌های انسانی توسط جوامع محلی یا بهره-برداران اقتصادی با عدم رعایت حریم محیط زیست دریایی و نواحی ساحلی، آسیب‌هایی جدی بر عناصر حساس این زیست‌بوم وارد ساخته است که اگر ادامه یابد محصولی جز تخریب و از بین رفتن تعادل زیستی و بوم‌شناختی نخواهد داشت. اصلی‌ترین و مهمترین این عناصر عبارتند از:

- جنگل‌های مانگروها
- آبنگ‌های مرجانی
- رویشگاه‌های علف دریایی و جلبک دریایی

تحلیل و جمع‌بندی

نواحی ساحلی تنها برای انسان و استفاده‌های انسانی نیست! ساحل یک زیست‌بوم بسیار حساس و ارزشمند است که در تعادل بخشیدن به محیط دریایی و خشکی نقش بی‌نظیری دارد.

حفاظت از این زیست‌بوم حیاتی و منحصر به فرد، تنها برعهده‌ی دولت نیست و جامعه‌ی محلی نیز نقش و مسؤلیت بسیار مهمی در این باره دارد. محورهای اصلی این مشارکت عمومی را می‌توان در موارد زیر جست‌وجو کرد:

(۱) جلوگیری یا پیشگیری

(۲) مداخله‌ی هدفمند و رسیدگی به مشکلات

(۳) جبران و ترمیم خسارت

نکته‌ی مهمی که نباید فراموش شود آن است که به هر حال معیشت جامعه‌ی محلی وابسته به زیست‌بوم دریایی- ساحلی است. اقتصاد کشور نیز تا حد زیادی درگیر این زیست‌بوم است. در نتیجه، هر گونه مداخله برای کنترل بهره‌برداری نیازمند اجرای موارد زیر است:

- آموزش جامعه‌ی محلی
- جلب مشارکت عمومی
- اجرای طرح‌های اقتصادی جایگزین
- تقویت و رونق گردشگری طبیعی (اکوتوریسم)
- تقویت زیرساخت‌های توسعه‌ی مبتنی بر حفاظت اط محیط زیست دریایی و ساحلی

فهرست منابع

- ۱- ابراهیم زاده، عیسی، کریمی، صادق؛ ۱۳۸۸؛ مدیریت ساملی و توسعه‌ی زیست‌محیطی نامیه‌ی پاچهار؛ مجله‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی؛ شماره‌ی پیاپی ۳۶
- ۲- شبکه‌ی اطلاع‌رسانی دانا

3- doe.ir

4-iran.ir

5- tabnak.ir